

Gowa: Camilla Widmark

Boazoealáhus ja meahccedoallu ovttrasrádis

Modealla rehkenastit goluid ovttrasráđđedil

Camilla Widmark

Geavaheapmi luondoriggogadain lea dábalaš siiva riidduide. Dalle lea vejolaš čoavddus ráhkadit ášahusaid, omd. ovttrasráđiid boazoealáhusa ja meahccedoalu gaskkas. Ráđđehallamat dáid ášahusaid rámmaid siskobealde buktá goluid – nu gohččoduvvon sirdingolut.

Ovddibut iskamát ráđđehallamiin lea vuosehan vuollegis máhtu ovttrasráđi ekonomalaš váikkuhusain. Ii ge gávdno dutkan mii lea geahččalan árvvoštallat daid goluid reála ruđain.

Dát iskan ovdanbuktá modealla mii sáhtá geavahuvvojit ipmirdit makkár golut čuvvot ovttrasráđi.

Modealla lea vuodđuduvvon njeallje osiid mat addet oppalaš goluid ráđđehallandillái. Sáhttet leat golut diehtočoaggimii, ovttrasráđi plánemii, ovttrasráđđečoahkkimii, gieddegehččui ja riidočoavdimii manjil ovttrasráđi.

Luonddunávccaid geavaheapmi lea dávjá dábalaš siiva riidduide sierra geavaheddjiid gaskkas. Erenoamáš váttis lea jus riggodat lea oktasaš, nammalasii ahte geavahuvvo mángga geavaheddjiin oktanaga. Dávjá geavaheaddji dagut sáhttet váikkuhit iežáid vejolašvuodaid geavahit seamma riggogadaid negatiivalaččat. Gávnojit mángga vejolaš čovdosat eastit riidduid, sierra bohtosiiguin. Okta čoavddus lea ahte bealit ieža ávžžuhuvvojit, dálá njuolggadusaid jelgii, ráhkadit ášahusa čoavdin dihte riidduid. Siiva manin bohtosat rivdet lea

dávjá danin go lea eahpečielggas oamas-teadjestruktuvra, ja ahte leat earuhusat kultuvrralaš duogázis ja/ dehe ekonomalaš eavttuin beliid gaskkas riiddus.

Meahcceeatnamat nuorta Ruotas leat ovdamearkka gos oktasaš náka geavahuvvo oktanaga, muhto leat sierra áigumušat, ja gos riidut šaddet boazoealáhusa ja eananoamasteddjiid gaskkas. Dán iska-mis deaddu lea meahccffitnodagaid ja boazoealáhusa eanangeavaheamis, danin go ráđdehallan dušše dahkko meahccffit-nodagain lága jelgii. Meahccffitnodagat geavahit muorranávccaid, ja boazodoallu lea sorjavaš jeagelnávccain. Dat bálddalaš eanangeavaheapmi dagaha negatiivvalaš váikkuhusaid. Čuollamat sáhttet váikkuhit jeahkáliid negatiivvalaččat, ja guohtun dálvit sáhtta dagahit duolbmun- ja rogganvahá-giid. Oddáigásaš meahccedoallu dagaha oppalaččat stuorit negatiivvalaš váikkuhusaid boazoealáhusii go maid boazoealáhus dagaha meahccffitnodagaide. Meahccffit-nodagat goitge oavivildit ahte leat stuorra golut heivehallat boazoealáhusii.

Jagi 1979 áshuvvui ovttasrádđi eanangeavaheami váras. Áigumuš dánna lea ráhkadit gávnnašansaji gos boazoealáhus ja meahccffitnodagat sáhttet digastallat eanangeavaheami ja dánna lágiid njeaidit riidduid. 1990-logu rájis visot meahccffitnodagat mat leat doaimmalaččat nuorta Ruotas leat sertifiserejuvnon FSC (Forest Stewardship Council) jelgii, juoga mii lea váikkuhan ovttasrádđi doaimma. Leat goitge sierra oavivat man bures ovttasrádit doibmet. Dehálaš ášši masa leat sihke boazoealáhus ja meahccffitnodagat leat čujuhan lea ahte máhttu váilo makkár ekonomalaš váikkuhusat ovttasrádiin leat. Dánna muittuin de čađahuvvui dutkanproševtta rámma siskobealde iskammat boazoealáhusa ja meahccffitnodagaid golut ovttasrádiide áigodagas 2010 gitta 2011.

Boazu ja vuovdi

Sullii 4700 olbmo barget boazodoaluin sullii 250 000 duhát bohccuiguin guovllus mii lea Dalarnas oarján gitta riika-

rádjái nuortan. Boazoealáhus lea sierranas vuoigatvuohta sámiide, ja dehálaš ealádat boazodoalli sámiide, ja lea dehálaš oassi sámi kultuvrii. Seamme guovllus leat sullii 9,7 miljuvna hektára meahcci mii lagabut beallái oamastuvvo meahccffitnodagain. Seamme eatnamiin gos meahccffitnodagat jodihit sin doaimma boazoealáhus geavaha guohtuneatnamiin. Boazu lihkká jahkeáiggi mielde birra-jagi eatnamiin, dehe duodariin gitta eatnamiidda eanet mearragáti lahka dálvejahkebeali. Lea dehálaš bohccui beassat leahkit lunddolaš guohtunguovluin ja dálveguohtun lea dehálaš bohcco birgemii. Dálvit boazu lea sorjavaš sáhttit guohtut jeahkáliid muhto jeagil lea maid hearki váikkuhusaide earret iežá meahccedoalus, go lea hearki sihke láktasii ja čuovgadillái. Dasa lassin jeagil sáhtta leat olatmeahttun bohccui jus muohta lea ila garas ovdamearkka dihte čuollamin. Jus lea heahti sáhtta biebmam bohcco, muhto lea divrras ja ii dahkko hárve.

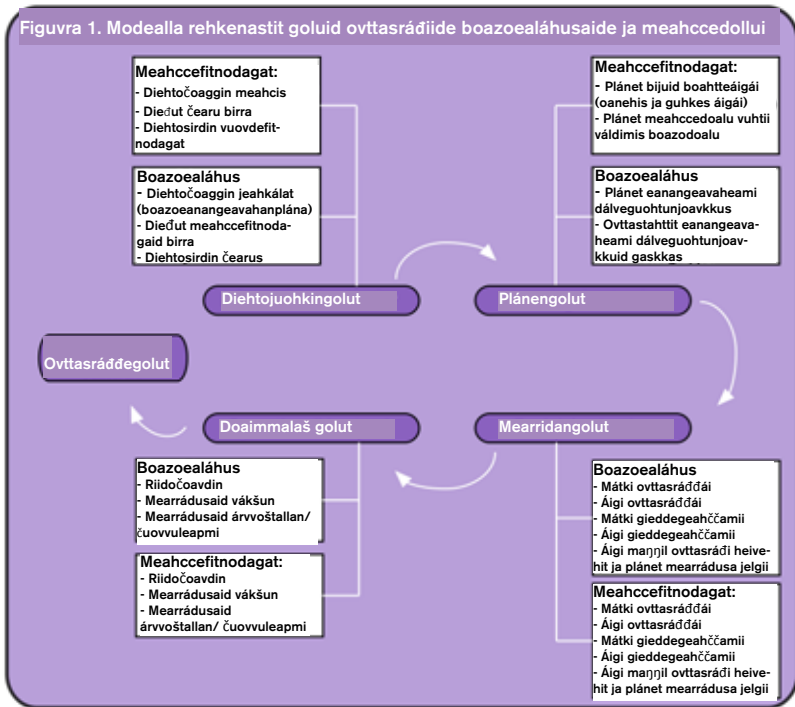
Oamastanriekti eatnamiidda nuorta Ruotas lea juhkkjuvnon gaskkal meahcce-

fitnodagaid (50%), priváhta meahcceeomas-teadjit (38%) ja stáhta ja iežá oamasteddjit (11%). Boazoealáhusas lea, lága jelgii, geavahanriekti eatnamiin, mii mearkkaša ahte sihke meahccffitnodagat ja boazoealáhus lea seamme nanu vuoigatvuodát geavahit eatnama. Boazoealáhusa riekti lea goitge álo jearuhuvvon, erenoamážit dálveguohtunguovllus ja oarje osiin boazoealáhusguovllus.

Min ovddibut iskamiin mii leat čájehan ahte dat eahpejeavddálaš oamastanstruktuvra dagaha eahpedássásaš fápmojuohkima boazoealáhusa ja meahccffitnodagaid gaskkas oktasaš guovlluin, eahpedássetvuohta dagaha ahte boazoealáhusas lea leamaš unnit váikkuhanvejolašvuohta ráđdehallamiin. Meahccffitnodagaid bohtosat eai dušše váikkut fitnodaga ja dan oamasteddjiid, muhto maid guovllu ja riikka ollislaččat.

Ovttasrádđi ja boazoeanangeavahanplána

Meahccedikšolága jelgii (geahča dieđuid vuolil) visot meahccffitnodagat galget addit vejolašvuođa ovttasrádđái boazo-

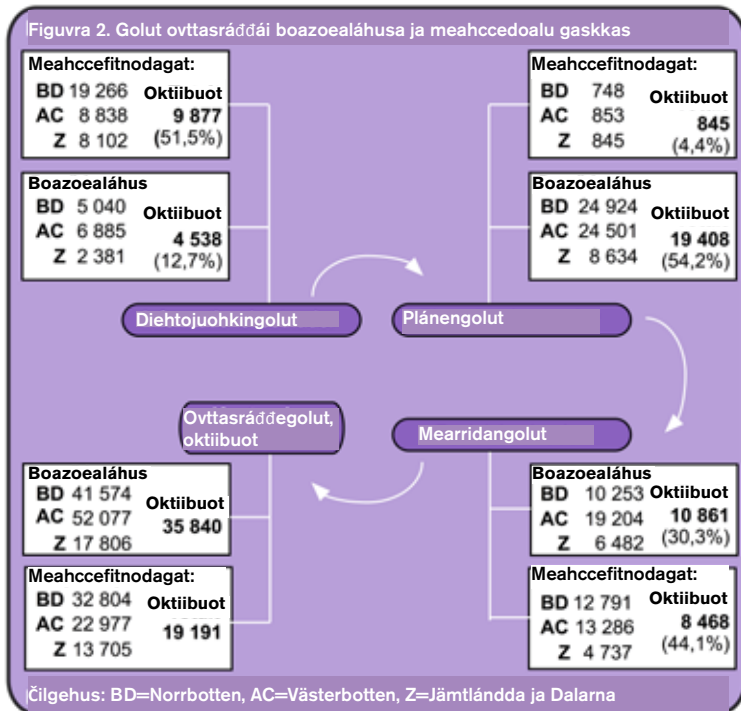
MEAHCCEDIKŠOLÁGA 1979:429 OVTTASRÁDI BIRRA

20 § Ovdal čuollama de boazodoalu birra-jagi eatnamiin de gullevaš čearru galgá oázžut vejolašvuođa ovttasrádđái.

Ráđdehus dehe dat eiseváldi man ráđdehus mearrida ožžo dieđihit njuolggadusaid dakkár ovttasrádi birra. Láhka (2010:930).

31 § Go dikšu buot meahci de čuollamiid sturrodat ja sajit, máddodatásahus, muorračoaakkálmassaid guođđin ja gos meahccebiiilageainnut mannet de heiveheapmi galgá čielgasit dahkkot vuhtiváldimis boazodoalu. Go plánen ja čađaheapmi doaimbajiuin

de lea sávahahti ahte gullevaš čearus lea jahkásaš vejolašvuohta guohtunguovlluide mat leat čoahtis ja šaddodaga mii dárbbahuvvo guovllus čohkkemii, johtimii ja bohccuid guoduheapmái. Láhka (1993:553).

ealáhussii ovdal go ohcamuš čuollanlohpaí sáddejuvvo Meahccstivrii (Skogsstyrelsen). Čuollanlohpi sáhtta hilgojuvvot jus ovttrasáddi ii leat čadahuvvon dohkálaš vuogi mielde. Visot guohtuneanan mii lea birrajagi eatnamiin lea muddejuvvon lága jalgii, muhto praktihkalaččat visot boazoguohtuneanan gullo dasa, go sertifiserenvuogádat (FSC) leat viiddidan vuhtiiváldima vai maid galgá siskkildit dálveguohtunguovlluid.

Maññil čadat reviderema serifiserenstandárdis 2010, nannejuvvon rolla ovttrasáddiide. Jus bealit, maññil vuosttaš ovttrasádi, eai leat soabadan de vel okta ovttrasáddi dehe gieddegeahčču galgá dollojuvvot. Áigumuš gieddegeahčuun lea go olgun giettis, bievlaáiggi, iská ja digaštallá makkár bohtosat dat evttohuvvon plánat sáhtte buktit. Jus bealit eai leat soabadan maññil gieddegeahču ja/ dehe nuppi ovttrasádi ráddehalli sáhtta váldot sisa.

1990-logu gaskamuttus álggahuvvui prošeakta stáhtas nannen dihte boazoealáhusa vejolašvuoda čállon dieđuide

guohtunnávccaide, mii earret iežá livčče ráhkadan eanet dássedis diehtjuohkima ovttrasádiid ovdal (geahča dieđuid vuoli). Prošeakta álggahuvvui smávit skálas, ja otna lea viiddiduvvon 49 čearuide 51:s lea doaimmi Boazoeanangeavahanplána.

Golut ovttrasádiide

Sirdingolut leat visot golut mat čadnojit ráddehallamiidda mat čadahuvvo ovttrasádiin. Dat golut, mat oidnojit Figuvra 1:a, sáhttet juhkgjuvvot njeallje osiide: diehtjuohkin-, plánen-, mearridan-, ja doaimmalaš golut.

Dutkan čájeha ahte lea dehálaš ipmirdit goluid vuolgga vai galgá sáhttit mearridit makkár váikkuhusa golut ožžot iešguđet eanangeavaheadđjái. Lea maid dehálaš ipmirdit got golut juhkgjuvvot daid guokte eanangeavaheadđjejoavkkuid gaskas vai galgá ipmirdit makkár ekonomalaš eavttut váikkuhit iešguđet joavkku oppalaš ekonomiija.

Vai galgá sáhttit mihtidit goluid mone-

teara tearpmaiguin, juoga mii ii leat dahkon ovdal, ráhkaduvvui jearahallanskovvi mii vulggii doaimmain ovttrasádi ovdal, dan jodus ja maññil. Vai galgá sáhtta čadahit monetara árvvoštallama, jearuhuvvui dan maññil man ollu áiggi sierra doaimmat ledje váldán. Geavahuvvon áigi buohtastahhte de bálkágoluid buohta – vuodduvvon árvvoštallamiid vuodul ahte áigi sáhtti geavahuvvot iežái jus ovttrasádit eai livčče čadahuvvon. Skoviid ja jearahallamiid vehkiin jearuhuvvojedje meahccffitnodagat ja boazobargit jus geavahuvvon áigi ovttas daid jearaldagaiguin got ovttrasáddi lea čadahuvvon. Iskan čadahuvvui 2010 ja 2011.

Sirdingolut ovttrasádiide

Iskama boadus čájeha ahte áigi, ja váikkuhus lea maid golut, mat gaskamearálaččat bidjot ovttrasádiide eai leat seamme daid guokte joavkkuin. Dego oidno Figuvra 2:s de boazoealáhusa bidjá (iešguđet čearru) gaskamearálaččat eanet go duppal nu ollu áiggi ja návccaid ovttrasádiide go meahccffitnodagat (juohke guovllus) dahket. Figuvra vuoseha maid ahte lea stuorra earru makkár kategorijjas eanemus návccat biddjojuvvot. Čearut bidjet sullii beali návccain plánemuddui, ja dušše sullii logi proseantta návccain bidjo dieđuid buktit ovdan, ja 30 proseanta bidjo ieš dan ovttrasáddái (ja gieddegeahčču gullo dasa). Meahccffitnodagaide, juohke guvlui, bidjot eanemus návccat buktit ovdan ávdnasiid ovttrasádiide, sullii bealli goluin gávdna dás. Dan maññil bidjá meahccffitnodatguovllut bidjá 44 proseantta goluin ovttrasádiide ja unna oasi (njeallje proseantta) bidjo plánemii. Miellagiddevaš lea maid ahte ii meahccffitnodagat eai čearut bija sturrit návccaid daid doaimmalaš goluide; nugo riidočavdin ja vákšun ja maid árvvoštallan. Go dát iskkus čadahuvvo de rievdadusat FSC eai lean fámus ain. Lea vejolaš ahte dat čearut ja meahccffitnodatguovllut mat leat guovlluin gos boazoealáhusa guohtunguovllut leat heajut, leat dakkár golut.

BOAZOEANANGEAVAHANPLÁNA

Boazoealáhusplána ášahuvvo sierra juohke čerrui ja lea dihtorvuodduvvon GIS reaidu (geográfalaš diehtjuohkinvuogádat). Go ášaha boazoeanangeavahanplána de boazobargi iská guohtuneatnama ja šládde dehálaš guovlluid. Dan maññil diehtu digitaliserejuvvo.

Eatnamat boazoeanangeavahanplánas juhkgjuvvot ná:

- guohtuneatnamat (čearu olles guohtunguovlu)
- váldoguvllut (guovllut mat geavahuvvot jearvdálaččat)
- čovddaguvllut (oalle dehálaš ja hearckes guovllut)
- hárve geavahanguovllut (bieđggus geavaheapmi)
- doaimmabidjoguvllut (ovddibut eanangeavaheapmi lea váikkuhan boazoealáhusa)

Áigumuš plánain lea ráhkadit buoret vuodu operatiiva boazodollui ja buoridit boazodoalu vuodu ovdal ovttrasádi iežá eanangeavaheddjiiguin. Jurdda lea maid ahte dieđut boazoeanangeavahanplánas galget ovttaštahhtet iežá eanangeavaheddjiid diehtovuđuiguin, ovdamearkka dihte ovdal ovttrasádiiguin meahccffitnodagaiguin. Boazoeanangeavahanplána odasmahtto olles áiggi mii dagaha ahte áigeguovdilis diehtu álo lea vejolaš boazobargái.

Mii jodiha sirdingoluid?

Meahccefitnodagaide mate-riálain čielgasit oidno ahte eai leat stuorrajodihanovdamunit ovttasráđiide. Juohke ovttasráđi lea erenoamáš ja golut eai šatta vuolit danin go meahccefitnodagain dollet eanet ovttasráđiid. Muhto meahccedoalloguovlluin geain lea stuorra oassi eatnamis čearu guohtunguovllus lea unnibut golut ovttasráđái, go buohtastahtta meahccefitnodatguovlluin geain lea unna eananoassi čearu guohtunguovllus. Okta iežá miellagiddevaš loahppaboadus lea ahte meahccefitnodagat eai vuoitte maidege, ii goit ekonomalaš geahčastagas, plánet maidege dárkilit ovdal ovttasráđi. Sirdingolud eai šatta vuolibut. Dan dihte mánga meahccefitnodatguovllut diedihit ahte dárkilit plánat dahkkojit ovdal ovttasráđi dollojuvvo.

Boazoealáhusa bealis bohtosat vuosehit ahte boazolohku ja ovttasráđdelohku leat oasit mat váikkuhit goluid ovttasráđái, bohtosat mat eai leat nu ipmašat.

Jodiha go boazoeanangeavahanplána sirdingoluid?

Boazoeanangeavahanplánas lea dehálaš rolla sirdingoluide sihke boazoealáhussii ja

”Dieđu sáhtta geavahit addin dihte buoret eavttuid ovttasráđái ja riidočoavdimii.”

meahccefitnodagaide. Meahccefitnodagaide bohtosat vuosehit ahte meahccefitnodagaid guovllut oppalaččat leat vuolibut sirdingolud ovttasráđiide jus čearuin lea boazoeanangeavahanplána. Meahccefitnodagat orrut sáhttime geavahit dieđuid plánas buorin ovdal ovttasráđiid ja sáhte nu láhkái unnidit iežas goluid. Muhto ii lean vurdon ahte boazoeanangeavahanplánas lea jur nuppos boadus čerrui: dain čearuin geain lea boazoeanangeavahanplána oppalaččat lea alibut sirdingolud.

Sáhtta dušše spekuleret sivaid manin čearut leat válljen ásahtit boazoeanangeavahanplána. Jáhkehahtti lea iežá fáktorat mat leat deháleappot čerrui ja buhtada daid alibut goluid. Okta sivva sáhtta leahkit ahte čearus lea buoret vejolašvuohta dieđuide ja lea álkibut juohkit dieđuid sin dárbbuid birra guohtuneatnamiidda. Ovdal boazo-

eanangeavahanplána gávdnui obba unnán čállon dieđut, ja árbevirolaččat dolvui viidáseappot njálmmálaččat. Okta vel sivva sáhtta leahkit ahte čearut árvoštallet ahte sin ráđđehallansajádat ovttasráđiin šaddá nannusit jus lea boazoeanangeavahanplánan veahkkin.

Loahppasátni

Modealla áigumuš mii ovdanbukto das lea addit boazoealáhussii ja meahccedolui buoret dieđuid makkár golud leat čadnon ovttasráđdeprosessii. Dieđu sáhtta geavahit addin dihte buoret eavttuid ovttasráđái ja riidočoavdimii. Lassin diehtu sáhtta maid geavahuvvot plánet dihte ovttasráđdeproseassa dakkár láhkái ahte golud unnot mii dagaha beaktileappot náckageavaheami. ■

Giitu

Prošeakta lea čadahuvvon ruhtademiin Formas, ovttasbargguin doseanttain Göran Bostedt, doseanttain Camilla Sandström, ja FD Mats Anderssonain.

Fáddasátni

FSC, riidočoavdin, eanangeavaheapmi, boazoeanangeavahanplána, boazoealáhus, oktasašhálddahus, ovttasráđi, meahccedoallu, sirdingolud.

Loga eanet:

► **Bostedt, G. Widmark, C. Andersson, M. & Sandström, C.** Measuring Transaction Costs for Pastoralists in Multiple Land-Use Situations – Reindeer Husbandry in Northern Sweden. *Land Economics*. Accepted for publication.

► **Widmark, C. 2009.** Management of Multiple-Use Commons – Focusing on Land Use for Forestry and Reindeer Husbandry in Northern Sweden. *Nákkosgirji* 2009:16, SLU. ISBN 978-91-86195-63-2.

► **Widmark, C. Bostedt, G. Andersson, M. & Sandström, C. 2013.** Measuring Transaction Costs Incurred by Landowners in Multiple Land-Use Situations. *Land Use Policy* 30: 677–684.

► **Widmark, C. & Sandström, C. 2012.** Transaction costs of Institutional Change in Multiple-Use Commons: The Case of Consultations Between Forestry and Reindeer Husbandry in Northern Sweden. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 14: 428–449.

Čáli:

Camilla Widmark disputerii njukčamánu 2009 ásašusas meahcceekonomijai, SLU, 901 83 Umeje. Disputašuvnna mannil Camilla lea joatkán bargat ovtta prošeavttas ovttasráđi birra boazoealáhusa ja meahccedoalu gaska. camilla.widmark@slu.se